

Eerste waarneming 1997 en 1998:
PLATPENN: 15-5-1997
PLATPENN: 11-5-1998: Apeldoorns kanaal
(Dieren) (rke).

In een pas gegraven plasje langs de A2 bij Vught vond ik op 10 mei de larvenhuidjes van de Grote keizerlibel *Anax imperator*. De dag daarvoor (9 mei) werden ze ook al vastgesteld door 2 leden van KNNV Den Bosch. Weinig waren het er maandag niet: een rondgang en de telling kwam op 49! Helaas, de libellen waren al gevlogen... De eerste datum voor deze soort was 31 mei. (gpo)

Eerste waarneming 1997 en 1998:
ANAXIMPE: 21-5-1997
ANAXIMPE: 11-5-1998: Solleveld (jde).

Twee zeer vroege waarnemingen. Een verse Koraaljuffer *Ceragrion tenellum* op 19 mei 1999 bij een pas gegraven ven bij een broekbos in het Keersopdal ten zuiden van Dommelen (NBr). Een week vroeger dan de eerste datum tot nu toe (26 mei). Op dezelfde datum (19 mei 1999) een al duidelijk uitgekleurd vrouwtje van *Somatochlora metallica* op de Dommel in de Malpiebeemden ten zuiden van Valkenswaard (NBr). Een evenaring van de eerste datum tot nu toe. (kgo)

Eerste waarneming 1997 en 1998:
CERITENE: 14-6-1997
CERITENE: 30-5-1998, locatie 189-382.7 (jsl);
Goorloop (kgo & ahe).

Maandag 24 mei heb ik samen met Anke Wouters de Encigroeve bij Maastricht bezocht. Door het slechte weer en het korte bezoek heb ik niet heel veel libellen gezien. Het leukst was een pas uitgeslopen vrouwtje Beekoeverlibel *Orthetrum coerulescens*. Dit is de tweede waarneming van deze soort voor de Enci. De eerste datum voor deze soort was 1 juni. Zijn zeldzame tweeling-verwant *Orthetrum brunneum* is in de Enci veel algemener. *Orthetrum brunneum* sluipt waarschijnlijk pas over twee weken uit en werd nog niet waargenomen. (vka)

Eerste waarneming 1997 en 1998:
ORTHCOER: 14-6-1997
ORTHCOER: 30-5-1998, Goorloop/Bovenloop
De Beerze (kgo & ahe).

Op 27 mei 1999 vlogen bij Maarssen (even ten noorden van Utrecht) de eerste Paardenbijters *Aeshna mixta* van 1999 rond. De eerste datum voor deze soort in Nederland was 11 Juni. Het waren twee uitgekleurde dieren, vrijwel zeker zwervers uit het zuiden. Enkele dagen later (op 2 juni 1999) werd door anderen bij de Oisterwijkse vennen (NB) een 'kleine glazenmaker' gezien. Deze kon niet met zekerheid gedetermineerd worden. Gezien het gedrag was het echter goed mogelijk dat het ook een Paardenbijter betrof. (mwa)

Eerste waarneming 1997 en 1998:
AESHMIXT: 2-8-1997
AESHMIXT: 19-7-1998, Beybos (Lelystad) (iho)

Op woensdag 2 juni werden in de Groenlanden in de Ooypolder bij Nijmegen (Gld) op twee graslandpercelen meer dan 20 Plasrombouten *G. pulchellus* gevonden, waaronder een copulerend paar. Gezien de kleine oppervlakte van deze percelen en het slechte weer, zijn waarschijnlijk grote aantallen aanwezig. Hier ook twee

verse Geelvlekheidlibellen *Sympetrum flaveolum*; erg vroeg: de eerste datum in de literatuur was 7 juni, maar 1998 was met 30 mei nog eerder. Verder aanwezig: Viervlek, Platbuik, Brachytron (veel dit jaar), Gewone oeverlibel, *Anax imperator*, *Coenagrion puella* (echt), *C. pulchellum*, *Ischnura elegans*, *Enallagma cyathigerum*, *Erythromma najas* en *Pyrrhosoma nymphula*. (fwi & hkl)
Eerste waarneming 1997 en 1998:
SYMPFLAV: 3-6-1997
SYMPFLAV: 30-5-1998, Nisse (Zuid-Beveland) (tgr).

Met bijdragen van (en waarnemingen uit 1997 en 1998 van): Jeroen van Delft (jde), K.-D. Dijkstra (kdd), Kees Goudsmits (kgo), Tienke de Groot (tgr), Antoine van der Heijden (ahe), I. Hoogendoorn (iho), A. van 't Hof (aho), Vincent Kalkman (vka), R. Ketelaar (rke), Hein van Kleef (hkl), Gerd-Jan Pontenagel (gpo), Jan Rademaker (jra), Hub Reumkes (hre), Jan Slaats (jsl), Arjan Stroo (ast), Milly Swinkels (msw), Marcel Wasscher (mwa) en Frank Willems (fwi).

samengesteld door:
Marcel Wasscher & Willem-Jan Hoeffnagel
m.wasscher@broekhuis.nl & w.j.a.hoeffnagel@hccnet.nl

Soort	1997	1998	1999
ANAXIMPE			09-05-1999
CERITENE			19-05-1999
COENARMA			08-05-1999
COENHAST			02-05-1999
ISCHELEG		22-04-1998	
ISCHPUMI			01-04-1999
LEUCRUBI			17-04-1999
LIBEDEPR			28-04-1999
ORTHCANC			(04-04-1999)*
ORTHCOER			24-05-1999
PLATPENN			08-05-1999
SYMPFLAV		30-05-1998	

Tabel 1: Eerste waarnemingen van libellen in Nederland, gedaan in de periode 1997 tot 1999.

* vroege datum vermoedelijk door uitsluipen uit Belgische koelwatervijver te verklaren: wordt niet als eerste waarneming geaccepteerd, eerste datum blijft 4 mei

Libellen in Noord Afrika en het Midden-Oosten: Internetsite Turkse Libellen

De afgelopen decennia is er zeer veel werk verricht aan de libellen van Europa. De taxonomie is op orde gebracht en van veel soorten weten we redelijk goed de verspreiding. Op een aantal soorten in de Balkan na zijn alle Europese soorten tegenwoordig door veldgidsen en boeken als de Bos & Wasscher (1997) en Askew (1988) makkelijk op naam te brengen. De echte uitdagingen op dit gebied liggen dan ook niet binnen de grenzen maar in de periferie van Europa. Van veel soorten die in Noord Afrika en het Midden-Oosten voorkomen weten we weinig over de verspreiding,

vliegtijd, gedrag en biotoopkeuze. Veel van dit soort zaken zijn relatief makkelijk uit te zoeken. Zo kan een vakantie van een paar dagen in landen als Tunesië of Turkije al veel nieuwe informatie opleveren. Bij een aantal NVL-leden is afgelopen maanden het idee ontstaan om de komende jaren aandacht te gaan besteden aan deze regio's. Hierbij zal er samengewerkt worden met projecten en initiatieven in het buitenland.

Wat gaat er gebeuren?

Behalve Gert-Jan van Pelt zijn er eigenlijk geen NVL-leden die zeer actief zijn geweest in Noord-Afrika en het Midden-Oosten. Het eerste waar we (Antoine van der Heijden, Vincent Kalkman, Marcel Wasscher) dan ook mee bezig zijn gegaan is het maken van een internetsite over de regio om zo de reeds bekende informatie voor iedereen toegankelijk te maken.

De site zal zich in eerste instantie richten op Turkije. Behalve dat dit land een erg interessante libellenfauna heeft is het tevens een mooi en aantrekkelijk vakantie-land. Op de internetsite (fly.to/epallage) komt o.a. een checklist van de libellen van Turkije te staan. Omdat er nog veel onduidelijkheden zijn wordt deze lijst gepresenteerd als een soort discussiestuk. Naast de checklist komen er korte mededelingen en reisverslagen op de site te staan. Een tweede onderdeel van dit project wat op het moment wordt uitgevoerd (door Vincent Kalkman en Gert-Jan van Pelt) is het opnemen van de Turkse libellen uit de collectie van het Zoologisch Museum Amsterdam. In deze collectie bevinden zich enkele honderden exemplaren die in de afgelopen tien jaar door H. van Oorschot zijn verzameld tijdens zijn werk aan Turkse dagvlinders. In een later stadium hopen we ook het Turkse materiaal uit de collectie van het Nationaal Natuurhistorisch Museum te Leiden op te nemen. Het werk aan deze collecties hopen we deze winter af te ronden.

Een derde onderdeel van dit project waar op het moment aan gewerkt wordt is het organiseren van een libellenstudiereis naar Turkije in tweede helft van mei. Behalve dat we op deze reis veel informatie over de verspreiding en biotoopkeus van libellen willen verzamelen willen we ook simpelweg de kennis van de deelnemers opschroeven.

Wat kan je bijdragen?

We hopen dat een aantal mensen bijdragen wil leveren aan onze projecten of eigen initiatieven wil ontplooiën. Behalve foto's willen we graag bijdragen (mededelingen en reisverslagen) voor de site ontvangen. Daarnaast willen we zoveel mogelijk mensen stimuleren om tijdens vakantie naar libellen te kijken. Als je hiervoor informatie of literatuur zoekt kan je contact opnemen met ondergetekende. Zoals hierboven al gezegd zijn we op het moment druk bezig om een internetsite over de regio op poten te zetten. Voor deze site zoeken we foto's van zoveel mogelijk in het gebied voorkomende libellensoorten. De kwaliteit van de foto's is in eerste instantie niet heel belangrijk, het is vooral van belang dat de foto een goed idee geeft van het uiterlijk van de soort (handfoto's mogen dus ook!). Bij Antoine van der Heijden (A.E.vanderHeijden@student.tudelft.nl) is een lijst verkrijgbaar van de soorten waarvan we nog foto- of diamateriaal zoeken. Ingezonden materiaal wordt alleen

voor de site gebruikt en bij alle foto's wordt de naam van de maker genoemd.

Interesse?

In het komend jaar gaan we onze huidige projecten uitvoeren en plannen voor andere projecten maken. Als je zelf ideeën hebt of gewoon op de hoogte wilt blijven van de activiteiten moet je even een bericht sturen naar Kalkman@naturalis.NNM.NL. Tevens kan je hier meer informatie krijgen over de libellenstudiereis naar Turkije.

Vincent Kalkman
Kalkman@naturalis.NNM.NL
zie fly.to/epallage

Libellen in Wit-Rusland

Diegenen die tijdens de afgelopen libellenstudiedag het enthousiaste verhaal van Henk Moller Pillot over Wit-Rusland hebben gehoord zullen zich vast hebben afgevraagd wat voor libellenfauna hier te vinden is. Van 25 mei tot en met 7 juni heb ik met Henk, Menno Reemer en vier Wit-Russische hydrobiologen het gebied rond Hvojensk bezocht. Dit ligt aan de zuidkant van de rivier de Pripjat, ongeveer halverwege de zuidgrens van het land. Hier is een vrijwel ongestoorde overgang van de rivier naar bossen en hoogveen aanwezig. Deze overgang bestaat hoofdzakelijk uit dode rivierarmen (met wisselende invloed van rivierwater en uit het achterland afstromend water) en door afstromend water gevoede moerasjes buiten de invloed van de rivier. De gradiënt is grofweg te verdelen in vier zones: de rivier, de pojma (overstromingsvlakte), de randzone (gevoed door afstromend water) en het hoogveen (gevoed door regenwater). De wateren hebben meestal een mesotroof karakter. Planten als krabbescheer, snavelzegge, wateraardbei, gele lis en holpijp overheersen. Riet, lisdodde, pitrus en kroos kom je daarentegen weinig tegen. Het doel van ons bezoek was om te bekijken hoe de fauna van ongewervelden er in deze overgang uitzag. Ik nam daarbij de libellen voor mijn rekening, Menno de vlagen.

Gedurende ons gehele verblijf was het warm, zonnig weer. Dat gaf de libellen een enorme impuls waardoor we in totaal 32 soorten konden noteren. Van de meerderheid vonden we larvenhuidjes, vaak in aantal. Door de hoge waterstand konden we de rivier niet goed onderzoeken. De pojma ligt vol dode rivierarmen. Twee soorten overheersten hier: de Variabele waterjuffer *Coenagrion pulchellum* en de Viervlek Libellula *quadrimaculata*. Waar *C. pulchellum* door minder oevervegetatie wat schaarser was zagen we zeer veel Grote roodoogjuffers *Erythronema najas*. Verder hadden de Glassnijder *Brachytron pratense* en de Smaragdlibel *Cordulia aenea* een belangrijk aandeel in de aantallen. Aan de rand van de overstromingsvlakte, waar een sterkere invloed van afstromend water was, waren de Speerwaterjuffer *Coenagrion hastulatum* en de Gevlekte witsnuitlibel *Leucorrhinia pectoralis* talrijk. Verder werden onder meer de Noordse winterjuffer *Sympecma paedisca*, Azuurwaterjuffer *Coenagrion puella*, Lantaarntje *Ischnura elegans*, Vroege glazenmaker *Aeshna isosceles*, Bruine glazenmaker *Aeshna grandis*, Tweevlek *Epiplatya bimaculata*, Gevlekte glanslibel *Somatochlora flavomaculata* en Metaalglanslibel *Somatochlora metallica* aangetroffen. Interessant was de status van *I. elegans*. Deze was op de meeste locaties aanwezig, maar steeds met maar één of